

Ongeoorloofd gebruik van de besloten vennootschap

DRS. A.C. BERGHUIS*

Op elke 100 inwoners in Nederland bestaat er één bv. De beperkte aansprakelijkheid van aandeelhouders en directie voor de verplichtingen van de bv, de geringe publikatieplicht en bepaalde voordelen ter zake van belastingen en sociale zekerheid, maken de bv voor velen een aantrekkelijke rechtsvorm voor het drijven van een onderneming. De voordelen van de bv-vorm scheppen echter ook mogelijkheden tot misbruik. Uit een onderzoek dat in het begin van de jaren tachtig naar het misbruik van bv's werd uitgevoerd, bleek dat in bijna 30% van de gevallen signalen aanwezig waren van „onzorgvuldig beleid” en dat er bij 33% aanwijzingen waren voor fraude. In dit artikel wordt het ongeoorloofde gebruik van de besloten vennootschap besproken. De auteur wijst op de gevaren van een situatie waarin bv's zeer gemakkelijk kunnen worden opgericht of opgekocht. Door middel van enkele wetswijzigingen is de laatste jaren getracht een dam tegen het misbruik van bv's op te werpen. Maar het is twijfelachtig of deze maatregelen toereikend zijn om de frauduleuze praktijken de kop in te drukken.

De vlucht in de bv

Nederland kent een grote „bv-dichtheid”: op elke 100 inwoners bestaat er één bv. Dat was tot voor ruim tien jaar wel anders. De rechtsvorm van de bv bestond nog niet en het aantal nv's was bescheiden. Sinds 1971, het jaar waarin de bv in het leven werd geroepen, is er een stormloop op deze rechtspersoon ontstaan, waardoor het totale aantal bv's in Nederland in het begin van de jaren tachtig duidelijk boven de 100.000 is uitgekomen.

Voor een deel is deze vlucht in de bv veroorzaakt doordat nv's in bv's werden omgezet ten einde te ontkomen aan de plicht tot publikatie van de jaarstukken op grond van in werking tredende EEG-richtlijnen. Voor dat doel was de bv in eerste instantie ook in het leven geroepen 1). Maar voor het overgrote deel zijn bv's opgericht door personen, die het voorheen zonder rechtspersoon konden stellen. Zo is in de jaren zeventig de trend ontstaan dat beoefenaren van vrije beroepen als (tand)artsen, advocaten, sportbeoefenaren en kunstenaars zich een bv aanschaffen. De motieven hiervoor moeten vooral gezocht worden op het fiscale terrein en dat der sociale zekerheid.

De spectaculaire stijging van het aantal bv's is evenwel voornamelijk veroorzaakt, doordat ondernemers die voorheen in een eenmanszaak of firma werkten, hun onderneming in de bv-vorm voortzetten. Ook nieuwe ondernemingen werden veelvuldig in een bv ondergebracht. De aantrekkelijkheid van de bv voor ondernemers kan eveneens gelegen zijn in voordelen ter zake van belastingen en sociale zekerheid 2), doch er is nog een eigenschap van de bv, die juist voor ondernemers voordelig kan uitpakken. Dat is de beperkte aansprakelijkheid van de aandeelhouders voor de verplichtingen die de bv heeft aangegaan.

De oprichter van de bv voorziet in het startkapitaal (sinds 1978 op minimaal f. 35.000 gulden gesteld), en kan als het misloopt met de bv alleen die inbreng verliezen. De aandeelhouder en directie blijven met hun persoonlijke vermogen buiten schot. Dat is een wereld van verschil met de ondernemer die een onderne-

ming onder eigen naam en vermogen drijft: ook zijn persoonlijk vermogen loopt gevaar als het de onderneming slecht gaat 3). Verondersteld dat het nemen van risico's aan het ondernemerschap eigen is, maakt de risicobeperking die inherent is aan het gebruik van de bv, deze voor de ondernemer aantrekkelijk.

Gevaren van de „verrechtspersoonlijking”

De vlucht naar de bv brengt een (verdere) „verrechtspersoonlijking” van het ondernemersland met zich; die ontwikkeling bergt ook gevaren in zich. In een situatie waarin betrekkelijk gemakkelijk bv's kunnen worden opgericht dan wel opgekocht, kunnen de belanghebbenden licht in de verleiding komen het met de zorgvuldigheid in beleidsvoering minder nauw te nemen, daar de gevolgen van eventueel onzorgvuldig handelen niet op hun hoofd terugkomen, maar op dat van degenen, met wie de bv verplichtingen aangaat: schuldeisers, werknemers enz. De mogelijkheid tot misbruik is pregnanter aanwezig dan wanneer het onmogelijk ware een onderneming in de bv-vorm te drijven. Dat wil geenszins impliceren dat dan ook die mogelijkheden tot misbruik steeds benut worden. Dat is, naast de persoonlijke morele opvattingen van de beleidsvoerder in de bv, afhankelijk van ex-

* De auteur is verbonden aan het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum van het Ministerie van Justitie.

1) Nu wordt ook voor de „grotere” bv's publikatieplicht ingevoerd.

2) Zulke voordelen zijn lang niet altijd aanwezig. Het is zeer wel denkbaar dat nogal wat ondernemers zich wat al te optimistisch hebben laten meetrekken in de vlucht naar de bv en daar later op zijn teruggekomen.

3) In zulke gevallen zal ook gezocht zijn naar inperking van risico's, bij voorbeeld door een deel van het persoonlijk vermogen op naam te stellen van de echtgenote, met wie buiten gemeenschap van goederen is getrouwd.

terne remmingen. Laten we eens bezien in hoeverre dergelijke externe remmingen aanwezig zijn.

Bij oprichting van een vennootschap vindt een z.g. „antecedentonderzoek” plaats door het Ministerie van Justitie. Het verleden van de oprichters wordt bekeken, de voornemens van de oprichters worden tegen het licht gehouden. Daarmee zal zeker een dam worden opgeworpen tegen het al te lichtvaardig opzetten van een bv. Weinigen zouden echter willen beweren dat misbruik daarmee geheel wordt tegengegaan, vooral als opzet in het spel is. Alleen al valt te wijzen op de mogelijkheid gebruik te maken van strolieden als oprichters en op de mogelijkheid tot het kopen van een (lege) bv.

Een andere externe rem zou kunnen worden gevormd door de eis dat oprichting van een vennootschap een meervoudige rechtshandeling dient te zijn, dat wil zeggen: er moeten ten minste twee oprichters zijn. De gedachte van de „meervoudige rechtshandeling” verwijst naar wat een vennootschap oorspronkelijk alleen maar voorstelde: het bijeenbrengen, door verscheidene personen, van risicodragend kapitaal voor een onderneming. Zo werd een konvooi naar de Oost in de tijd van de Oost-Indische Compagnie gefinancierd door verscheidene burgers, in de hoop goede winst te maken als het konvooi behouden en beladen zou terugkeren. De praktijk van de huidige dag staat in vele gevallen hier ver van af. Een belangrijk deel van de bv's is als „eenmans-bv” te kenschetsen. Typerend is de situatie dat de heer X (voor 98% deelnemend in het kapitaal) en zijn vrouw (voor 2%) zich gezamenlijk als oprichters van een bv presenteren. De heer X zal ook als directeur van de bv fungeren 4). Bij dergelijke eenmans-bv's, waar de aandelen en de beleidsvoering in één hand zijn verenigd, zal men vergeefs zoeken naar – invloed van – een raad van commissarissen, welke in beginsel toezicht zou kunnen houden op het reilen van de bv. Jaarstukken behoeven, bij kleinere bv's, niet de goedkeuring van een registeraccountant, en behoeven niet te worden gepubliceerd.

Deze beschouwing in vogelvlucht leidt tot de conclusie dat, niet bij de grotere bv's, maar wel bij de massa van de kleine (eenmans-)bv's, er weinig externe remmingen zijn ten aanzien van het toegeven aan de verlokkingen die verbonden zijn aan misbruik. Met een drietal wetten, waarover later meer, wordt gepoogd de persoonlijke aansprakelijkheid scherper gestalte te geven: onzorgvuldig of onoirbaar handelen kan leiden tot het persoonlijk aanspreken van de bestuurder van de bv voor de verplichtingen van de bv: een nieuwe poging om een dam op te werpen tegen het misbruik.

Constructies

Grote concerns kennen al langer vennootschapsrechtelijke constructies, waarbij het concern is opgesplitst in een aantal afzonderlijke, rechtspersoonlijkheid bezittende onderdelen. De eerder aangeduide vlucht in de bv is, althans ten dele, overgegaan in een vlucht in de constructie. Daarmee wordt bedoeld dat ook bij ondernemingen bij wie dat om bedrijfseconomische redenen niet nodig is, de onderneming wordt ingebracht in een constructie met verscheidene rechtspersonen: (holding-)bv's, eventueel ook stichtingen en rechtspersonen naar buitenlands recht (zoals limiteds).

Dat is op zich geen kwalijke zaak; het is te beschouwen als een nadere vorm van risico-inperking: slechtlopende onderdelen kunnen worden afgestoten zonder dat de gehele onderneming het gevaar loopt meegezogen te worden naar de ondergang. Zulk een opzet biedt evenwel extra mogelijkheden tot misbruik: zoals door manipulaties ten koste van bij voorbeeld schuldeisers.

Misbruik

In algemene termen kan misbruik worden omschreven als het opzettelijk, of met onverantwoordelijkheid die grenst aan opzet, schaden van de belangen van schuldeisers (of, algemener: van derden). In beginsel worden dus twee misbruikvormen onderscheiden: het opzettelijk gepleegde misbruik, of fraude, en het schaden van de schuldeisersbelangen door onverantwoordelijk handelen.

Voordat inhoudelijk op het misbruik wordt ingegaan een opmerking over het probleem van de vaststelling van wat wel en wat niet als misbruik moet worden aangemerkt. Het is niet moeilijk om aperte gevallen van frauduleus of onverantwoordelijk handelen als misbruik te kenschetsen, net zo min als het aanwijzen van gevallen waarin volstrekt bonafide en verantwoordelijk beleid is gevoerd. Daar tussenin bevindt zich echter een grote grijze zone waarin de diagnose niet licht te stellen is. Waar gaat het verantwoord nemen van risico's over in het lichtvaardig besluiten tot risico's? Wanneer is een constructie „eigenlijk” en wanneer nu precies „oneigenlijk”? Waar is de grens tussen onbezonnenheid en opzettelijke benadeling? Deze, en dergelijke vragen laten zich niet objectief beantwoorden. Hoe het antwoord in concrete gevallen luidt zal afhankelijk zijn van de visie van de verschillende betrokken partijen: de ondernemer zelf, de schuldeisers, de werknemers, en bij faillissement de curator. Ook algemenere visies zijn in het geding, zoals de opvattingen over goed ondernemerschap. In de grijze zone is consensus welhaast principieel onbereikbaar, want tot hoever de grens van het laakbare reikt, zal steeds aan maatschappelijke discussie onderhevig zijn.

Een studie naar misbruik

Systematisch onderzoek naar misbruik van rechtspersoonlijkheid in het algemeen, of van bv's in het bijzonder, is schaars. In het begin van de jaren tachtig is door mij en G. Paulides, met ondersteuning van onder andere de belastingdienst, bedrijfsverenigingen en rechterlijke macht, een eerste poging gedaan materiaal hierover bijeen te brengen 5). Deze studie richtte zich op alle bv's, waarvan het faillissement in 1980 werd beëindigd 6).

Gegeven de hiervoor besproken principiële moeilijkheden bij het definiëren van praktijken als misbruik, is voorzichtigheid in acht genomen bij het classificeren naar al dan niet misbruik. Daardoor geven de resultaten wellicht eerder een onder- dan een overschatting van de mate waarin misbruik voorkwam. Bovendien: het materiaal leverde wel áánwijzingen op van gepleegd misbruik, doch dat is nog niet hetzelfde als bewezen misbruik 7). Eén van de saillante uitkomsten is juist, dat er in de gevallen van mogelijk misbruik zelden nader onderzoek volgde ten behoeve van eventuele civielrechtelijke of strafrechtelijke maatregelen. Zelfs bij de meer aperte gevallen van fraude kwam het vaker niet dan wel tot een strafprocedure, en zo dat het geval was, volgde nogal eens seponering, of werd slechts een lichte straf gegeven.

Het resultaat van de studie naar misbruik was dat er een onderscheid kon worden aangebracht tussen drie, ongeveer even grote groepen. Bij bijna 40% van de onderzochte bv's werden in de dossiers geen aanwijzingen voor misbruik aangetroffen (bij 10% was onvoldoende informatie over de achtergrond aanwezig om enigerlei conclusie te kunnen trekken); bij bijna 30% waren signalen van „onzorgvuldig beleid”; bij 33% waren er aanwijzingen voor fraude.

4) Dit leidt tot aandeelhoudersvergaderingen die, zo niet een schizofreen dan toch een komisch karakter dragen: het gesprek gaat tussen aandeelhouder de heer X en directeur de heer X, zoals te lezen in het verslag van de notulist de heer X.

5) In 1982 werd over de resultaten een interimrapport gepubliceerd, in 1983 volgde het eindrapport: *Misbruik van BV's – een empirisch onderzoek*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1983. Enige tijd daarop bracht Dongelmans' Business Services een vergelijkbare studie naar buiten, met in grote lijnen overeenkomstige resultaten.

6) In totaal waren dit 991 bv's, waarbij het faillissement voor het merendeel in 1979 en 1980 was uitgesproken.

7) Als reactie op het onderzoekrapport bezag mr. J.M. Vrakking, rechter-commissaris te Amsterdam, ruim 300 faillissementen (van bv's). Daarbij telde hij alleen die gevallen als „frauduleus”, waarbij na aangifte bij het OM redelijkerwijs een veroordeling zou kunnen volgen. Resultaat is een lager percentage „fraude” dan in mijn studie; de reden is een strakkere definitie (bij Vrakking: ook bewijsbaar, bij ons: al dan niet bewijsbaar op grond van beschikbare informatie). Zie *Trema*, jg. 5, nr. 5, mei 1982, blz. 111-118.

In de volgende tabel is de omvang van de schulden bij ieder van deze groepen van bv's weergegeven, alsmede de omvang van het actief in de bv's 8).

Tabel. Schulddispositie per categorie bv's, in mln. gld.

	Geen aanwijzingen voor misbruik	„Onzorgvuldig beleid”	Fraude
Schulden:			
- handelscrediteuren	100	89	61
- belastingen en premies	56	46	162
- faillissementskosten en -schulden	11	6	5
Totaal schulden	167	141	228
Actief (~/_)	16	10	6
Onbetaald gebleven	151	131	222

Onzorgvuldig beleid

Misbruik dat wordt gevormd door het onzorgvuldig omspringen met de bv, of beter: met de belangen van schuldeisers, kan ook worden omschreven als het „afwentelen van het ondernemersrisico op crediteuren”. Zulke onzorgvuldigheden kunnen op verschillende tijdstippen, in uiteenlopende fasen van het bestaan van de bv, worden begaan.

Zo kan reeds bij oprichting lichtvaardig worden gehandeld: als bij voorbeeld, gezien de voorgenomen activiteiten, beslist onvoldoende kapitaal wordt ingebracht, of als de directie een apert gebrek aan deskundigheid aankleeft. De staatssecretaris van Justitie gebruikte in dit verband eens het beeld van een schip dat onvoldoende toegerust de zee wordt opgestuurd – dan moet de reder worden verweten dat hij lichtvaardig risico's legt op het leven van de bemanning.

Ook in een latere fase kan handelen, of juist het nalaten van ingrijpen, als onverantwoordelijk worden getypeerd. Zo is het voorbeeld te geven van twee ruziënde directeuren van een bv, waardoor de onderneming verlamde en ten onder ging: de schade was vooral voor de handelscrediteuren. Of de bv waarvan de boekhouder sterft en nagelaten wordt voor adequate vervanging te zorgen, zodat een financieel wanbeleid ontstaat en de bv uiteindelijk faillieert.

Nu zou men kunnen stellen dat dergelijke voorbeelden alleen maar tonen dat ondernemen een mensenzaak is met fouten en vergissingen, en dat het etiket „misbruik” dan ongepast is. Echter: de hamvraag is of de beleidsvoerders niet anders, zorgvuldiger gehandeld zouden hebben indien men ook persoonlijk de gevolgen zou moeten dragen van die fouten en vergissingen. Juist het gebruik maken van het recht op beperkte aansprakelijkheid brengt met zich dat extra zorgvuldigheid mag worden vereist bij de uitoefening van dat recht.

Fraude

De vormen van fraude zijn divers van aard: eronder vallen allerlei typen van belasting- en premiefraude, en oplichtingen en flessentrekkerijen waarvan vooral handelscrediteuren de dupe worden. Deze vormen zijn uitvoerig beschreven (met voorbeelden) in reeds gepubliceerde stukken 9); enkele aspecten worden eruit gelicht.

Een vorm van fraude die de meeste bekendheid geniet, is die van de belasting- en premiefraude door (malafide) koppelbazen of onderaannemers, niet uitsluitend, maar wel voornamelijk in de bouw en de kleinmetaal. In het verrichte onderzoek werden nogal wat bv's aangetroffen die gebruikt waren voor koppelbaaspraktijken: in de genoemde sectoren was dat zelfs zo'n 45% van de gefailleerde bv's. Dit is te begrijpen door de veelvuldig gehanteerde „plof-strategie”: de activiteiten worden verricht door een onderneming (vaak een bv) die een schijn van bonafiditeit bezit; tot het moment van ontmaskering wordt voor grote bedragen gefraudeerd, dat is: belastingen en sociale premies worden

niet afgedragen; na ontmaskering zijn de verschuldigde belastingen en premies niet meer verhaalbaar en de onderneming faillieert. Ondertussen is men al verder gegaan met nieuwe frauduleuze ondernemingen 10). Juist op de malafide onderaanneming is het eerste van een drietal wetswijzigingen tegen misbruik gericht: de op 1 juli 1982 in werking getreden Wet ketenaansprakelijkheid (Stbl. 1981, 370). Aan deze wet ligt de gedachte ten grondslag dat effectieve terugdringing van bedoelde malafide praktijken te bereiken is door degenen met aansprakelijkstelling te dreigen die niet zelf frauduleus zijn, doch die gebruik maken van de diensten van frauduleuze onderaannemers: (hoofd)aannemers kunnen worden aangesproken voor de onbetaalde loonbelasting en sociale premies van (sub)onderaannemers.

Binnenkort zullen gegevens openbaar worden gemaakt waaruit af te leiden valt of deze wet effectief is; begin 1985 zullen verscheidene onderzoeksrapporten worden gepubliceerd vanuit de evaluatie onder auspiciën van de Sociale Verzekeringsraad. Daaronder is ook een verslag van een nieuwe faillissementsstudie bij bv's, zij het op beperktere schaal dan de eerder verrichte (de aandacht is uitgegaan naar enkele bedrijfstypen, met name de bouw en de metaalproductenindustrie). Het is hier niet de plaats en het moment om de bevindingen aangaande de malafide onderaanneming bekend te maken. Wel is er iets te zeggen over het fenomeen van de „constructie”.

Duidelijk meer dan enkele jaren geleden blijkt bij de gefailleerde bv's een verwevenheid van belangen met andere bv's (soms ook stichtingen). Dat varieert van situaties dat één of enkele personen de beleidsbepalers zijn in een netwerk(je) van rechtspersonen die onderling niet formeel zijn verbonden, tot gecompliceerde constructies met stichtingen, daaronder hangende bv's en dochters daarvan, waartussen allerlei verbindingen bestaan (wat betreft aandeelhouderschap), maar waarachter uiteindelijk slechts één persoon de constructie bezit en bestuurt. Het enkele bestaan van verwevenheid van belangen duidt niet op enige vorm van misbruik. Uit de zich voordoende gevallen komt evenwel nogal eens naar voren dat zulks (mogelijk) wel het geval is. Hieronder volgen enkele voorbeelden van manipulaties met verscheidene rechtspersonen.

De heer Jansen (namen zijn veranderd) heeft twee bv's: bv A en bv B. Bv A faillieert begin 1982 (na verdachte praktijken als tonen van valse balansen om krediet los te krijgen), de inventaris wordt gekocht door een vriend van Jansen, de heer Pietersen. Deze inventaris wordt echter gebruikt voor bv B, die tot het faillissement van bv A niet actief was, maar die daarna de werkzaamheden overneemt, gevestigd op adres van Pietersen. Deze bv B zal slechts 4 maanden actief zijn; het faillissement wordt medio 1982 uitgesproken met ongeveer 250.000 gulden aan schulden. De werknemers van bv B, alsmede de computer (met belastende gegevens?) zijn reeds overgegaan in de handen van bv C, waar Jansen ook nauwe banden mee heeft.

Andere voorbeelden zijn dat in het zicht van het faillissement onroerend goed of machines e.d. tegen wel erg gunstige prijs worden verkocht aan gerelateerde bv's of aan bv's waar men ook belangen in heeft. Ook is verscheidene malen aangetroffen dat de administraties van moeder-, dochter- en zuster-bv's onderling niet te scheiden zijn, zodat geen of slechts moeizaam inzicht kan

8) Buiten beschouwing daarbij blijven de zogenaamde „separatisten”: schuldeisers, zoals kredietverleners, die door hypotheek, fiduciaire eigendomsoverdracht of cessie van vorderingen hun rechten buiten het faillissement te gelde kunnen maken. Bij de onderzochte faillissementen ging het daarbij ten minste om een bedrag van in totaal f. 80 mln.

9) Zie vooral het interimrapport van de studie: A.C. Berghuis en G. Paulides, *Failisementen bij besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid*, 's-Gravenhage, 1982, alsook mijn bijdrage in A.C. Berghuis, C.H. Brants en H.M. Willemsse (red.), *Witteboordencriminaliteit*, serie Strafrecht en Criminologie nr. 3, Ars Aequi Libri, Nijmegen, 1984.

10) Zie voor de werkwijze van koppelbazen ook J.M. Verheul, *Het koppelbaaswezen: van ronselarij tot arbeidsmaffia*, in: Berghuis e.a. (red.), op. cit., 1984. Zie ook de bijdrage van Verheul in dit nummer. Eveneens: Bijlage F van het ISMO-interimrapport, Tweede Kamer, zitting 1981-1982, 17 050, nr. 1.

11) *Stbl.*, 1981, 370.

worden verworven in de rechten en verplichtingen, met name ten opzichte van elkaar, van de afzonderlijke rechtspersonen. Soms lijkt bewust een rookgordijn te zijn geschapen, soms lijkt slordigheid en onzorgvuldigheid hieraan debet.

De failliete bv A was voor de helft in handen van bv B (50% van de aandelen) en voor de andere helft van de heer Jansen. Daarnaast had Jansen op hetzelfde terrein ook een eenmanszaak, welke echter voor rekening en risico van bv A werd gedreven. Bv B, geheel in handen van de heer Pietersen, had nog twee andere dochters, bv C en bv D, waarvan de directie werd gevoerd door mevrouw Jansen en mevrouw Pietersen (tegen gigantisch salaris). Bij het faillissement blijkt een belangrijk deel van de boedel van bv A verdwenen, mogelijk ontvreemd door de heer Pietersen. Onduidelijke relaties tussen al de bv's, ook rond een grote vordering van Pietersen op bv A, en rond de volstorting van het kapitaal van bv A (waarschijnlijk slechts een vijfde gestort).

Door de (bewust) gevormde mist is moeilijk te zien of de transacties tussen rechtspersonen die met elkaar verweven zijn, wel normale zakelijke transacties zijn, of dat onoirbaar gelden uit de (faillerende) bv zijn gehaald, ten detrimente van de crediteuren.

Slot

Naast de reeds in werking getreden Wet ketenaansprakelijkheid liggen twee andere wetten te wachten op de eindbehandeling in de tweede kamer. Centraal thema in die wetsontwerpen (Tweede Kamer, nrs. 16 530 en 16 631) is de doorbreking van de beperkte aansprakelijkheid: de mogelijkheden worden verruimd om de (rechts)personen achter de vennootschap aan te spreken voor de verplichtingen die de bv heeft aangegaan 12). Zo wordt een meldingsplicht voorgesteld wanneer de vennootschap niet

meer in staat is de verschuldigde belastingen en premies te voldoen; zo dat achterwege wordt gelaten, moeten de bestuurders aannemelijk maken dat hun geen verwijt treft, met als mogelijk gevolg hoofdelijke aansprakelijkheid. Ook wordt het meer in het algemeen vergemakkelijkt om bij „onbehoorlijk bestuur” persoonlijk aansprakelijk te stellen: onder bepaalde omstandigheden, zoals wanneer de boekhouding niet behoorlijk is gevoerd, komt de bewijslast bij de bestuurder te liggen dat hij niet onbehoorlijk handelde. De aansprakelijkheid kan zich uitstrekken tot personen, zowel als rechtspersonen, maar ook tot degenen die niet formeel bestuurders doch wel feitelijk beleidsbepalers waren.

Het drieluik aan anti-misbruik-wetten beoogt vooral een preventieve werking; het is moeilijk te beoordelen of dat in voldoende mate zal worden bereikt. Veel zal afhangen van de mate waarin het toegevoegde arsenaal aan machtsmiddelen voor fiscus, bedrijfsverenigingen en faillissementcuratoren ook daadwerkelijk aangewend kan en zal worden. In beginsel is zeker een effect denkbaar op twee categorieën van ondernemers: degenen die niet zozeer uit kwader trouw doch meer door lichtvaardigheid tot misbruik geraken, en zij die niet bewust frauduleuze praktijken opzetten, doch niet ontkomen aan zich voordoende verleidingen. Minder effect is te verwachten bij de „echte” fraudeurs; voor hen zal het niet moeilijk zijn wegen te vinden om het gevaar van persoonlijke aansprakelijkstelling te ontlopen. Voor die categorie zal een strafrechtelijke aanpak onontbeerlijk blijven.

A.C. Berghuis

12) Zie voor uitvoerige besprekingen de themanummers van *WPNR*, nr. 5575 en *TVVS*, 1981, nr. 8.